

Yayın Değerlendirme / Book Reviews

Ayşe Çolpan Yıldız ve Murat Yılmaz (ed.)
(2018). *Bağımsızlıklarının Yirmi Yedinci Yılında Türk Cumhuriyetleri*. Ankara:
Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet
Başkanlığı Yay.*

Abzal Dosbolov**

XX. yüzyılın sonunda Avrasya coğrafyasında büyük çapta değişimler yaşandı. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bu coğrafyada ortak dil, tarih ve kültürel bağlara sahip olan yeni cumhuriyetler kendi bağımsızlıklarına kavuştu. Bu siyasi değişim sonucunda ortaya çıkan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan bütün bilim camiasının ilgisini çekmeye başladı. Küresel ve bölgesel güçler bu ülkeler ile yakından ilgilendi ve bölge hakkındaki araştırmalarını yoğunlaştırdı. Yeni bağımsız olan ülkeler ile tarih, kültür ve dil bağılılığı olan Türkiye Cumhuriyeti de bu devletlerin bağımsızlıklarını ilk tanıyan ülke oldu. Türkiye sadece kardeş ülkelerin bağımsızlıklarını tanımakla yetinmedi, bu ülkelerdeki Sovyet döneminden kalan sosyo-kültürel, ekonomik sorunları çözmede ve başka pek çok konuda yardımcı oldu. Sovyetler yönetimi tarafından unutturulmaya çalışılan ulusal kimliklerini ve milli kültür-

* Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:

Dosbolov, Abzal (2019). "Ayşe Çolpan Yıldız ve Murat Yılmaz (ed.) (2018). *Bağımsızlıklarının Yirmi Yedinci Yılında Türk Cumhuriyetleri*. Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı Yay". *bilig – Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* 89: 237-241.

** Arş.Gör., Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Mütevelli Heyet Başkanlığı – Ankara/ Türkiye

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8168-2431>

abzaldosbol@gmail.com

lerini tekrar canlandırmaya çalışan Orta Asya devletleri ve Azerbaycan için Türkiye bir anlamda dış dünyaya açılan pencere oldu. Nitekim, 1991'den günümüze kadar Türkiye ile bağımsız Türk Cumhuriyetleri arasındaki ilişkiler büyük ivme kazandı. Ancak Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasındaki ilişkiler sadece duygulara ve sloganlara değil, bilimsel esaslara dayanmalıdır. Bunun için Türk Cumhuriyetlerinin daha detaylı biçimde analiz edilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı tarafından yapılan bilimsel faaliyetlerin önemi büyüktür. Bu çerçevede bütün Türk Dünyasının ruhani başkenti olarak anılan Kazakistan'ın Türkistan kentinde bulunan Ahmet Yesevi Üniversitesi bünyesinde bağımsız Türk Cumhuriyetlerindeki sosyo-ekonomik, siyasi ve kültürel vd. meseleleri konu edinen çeşitli uluslararası konferanslar ve sempozyumlar gerçekleştirildi ve akademik çalışmalar neşredildi. Avrasya Araştırma Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen “Uluslararası Ekonomi, Finans ve Enerji Kongresi”, Türkoloji Enstitüsü tarafından yapılan ve bu sene VIII. kez düzenlenecek olan “Uluslararası Türkoloji Kongresi”, “Ahmet Yesevi Sempozyumu” bunların bazılarıdır. Ayrıca Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı 05-06 Ekim 2011 tarihinde “Bağımsızlıklarının 20. Yılında Türk Cumhuriyetleri” konulu uluslararası bir toplantı düzenledi. Bu toplantıda yapılan konuşmalar ve sunulan bildiriler Dr. Murat Yılmaz'ın editörlüğünde bir kitap olarak yayımlandı. 06-07 Ekim 2016 tarihinde yapılan “Bağımsızlığının 25. Yılında Türk Cumhuriyetleri Sempozyumu” Ahmet Yesevi Üniversitesi tarafından düzenlenen bir diğer toplantıdır. Bilim adamları ile beraber Türk Cumhuriyetlerinin Ankara'daki diplomatik misyon şeflerinin de katıldığı ve Türk Cumhuriyetlerinin 25 yıllık bağımsızlık sürecini anlamlandırmayı hedefleyen bu uluslararası sempozyumun bildiri kitabı Prof. Dr. Fırat Purtaş ve Doç. Dr. M. Akif Kireççi editörlüğünde yayımlanmıştır. Küreselleşme sürecinin etkisiyle yeniden yapılanmakta olan dünyada bilgilerin sürekli güncellenmesi kaçınılmazdır. Dolayısıyla Türk Cumhuriyetleri ile ilgili çalışmaların da güncellenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Doç. Dr. Ayşe Çolpan Yıldız ve Dr. Murat Yılmaz'ın editörlüğünde hazırlanan *Bağımsızlıklarının Yirmi Yedinci Yılında Türk Cumhuriyetleri* kitabı Türk Dünyası ile ilgili akademik literatürde yerini almış en güncel çalışmadır.

Türk Cumhuriyetlerinin 27 yıllık bağımsızlık sürecinde geçirdikleri serüveni farklı boyutlarla ele almayı amaçlayan eser, 2018 yılının son ayında okurla buluşmuştur. Çalışmada Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Öz-

bekistan, Tacikistan ve Türkmenistan'ın bağımsızlıklarını elde etmelerinden itibaren günümüze kadarki süre içinde geçirmiş oldukları siyasi, ekonomik, sosyal dönüşümü ve bu ülkelerin küresel ve bölgesel ölçekte dış politikaları incelenmiştir. Ayrıca Orta Asya devletleri ve Azerbaycan'ın bağımsızlık sonrası Türkiye Cumhuriyeti ile ilişkileri de etraflıca ele alınmıştır.

Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Musa Yıldız'ın sunuş yazısı ile başlayan eserde Türkiye'nin Türk Dünyası ile ilişkilerinin gün geçtikçe güçlenmekte olduğuna vurgu yapan Yıldız, Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla kendi bağımsızlıklarına kavuşan Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını tanıyan ve bu ülkelerde Büyükelçilik açarak onları uluslararası statüde tanıyan ilk ülke olduklarını dile getirmiştir. Yıldız, bu çerçevede yeni bağımsızlığına kavuşan Türk Cumhuriyetlerinin BM ve AGİT gibi uluslararası kuruluşlara üye olarak kabul edilmesinde ve yeni devletlerin uluslararası sisteme entegre olması sürecinde Türkiye'nin söz konusu ülkeleri her zaman desteklediğinin de altını çizmiştir. Yıldız, Türkiye'nin Kazakistan ile işbirliği ve diğer kardeş ülkeler ile bağları neticesinde böyle bir eserin Türkiye ve Kazakistan'ın ilk ortak devlet üniversitesi olan Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Mütevelli Heyet Başkanlığı tarafından basılmasının da doğru bir karar olduğuna dikkat çekmiştir.

Kitabın editörleri, eserin amacının Orta Asya devletleri ve Azerbaycan'ın bağımsızlıklarını elde ettikten sonraki 27 sene içerisinde geçirdikleri siyasi, ekonomik ve sosyal dönüşümlerin yanı sıra söz konusu ülkelerin uluslararası ilişkilerde izledikleri dış politikalarının derinlemesine analiz edilmesi olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca editörler eseri bu konuda yazılan diğer çalışmalardan özgün kılan temel özelliklerin de altını çizmiştir. Bunlardan birincisi çalışmada yer alan makalelerin sadece Türkiye'deki konu ve bölge uzmanları değil, söz konusu ülkelerin kendi akademisyenlerinin de gözüyle ülke gerçeklerinin anlaşılmaya çalışılmasıdır. Başka bir deyişle bu eserde Türk Dünyasını yakından tanıyan, takip eden ve uzun süre bölgede yaşayan uzmanların makaleleri yer almıştır. Azerbaycan'ı, Kırgızistan'ı, Özbekistan'ı ve Türkmenistan'ı, Azerbaycanlı, Kırgız ve Özbek kökenli fakat Türkiye'de farklı üniversitelerde çalışan akademisyenler hazırlarken, Kazakistan'ı uzun süre Kazakistan'da yaşayan uzman, Tacikistan'ı da alanda tartışmasız ülkeyi en iyi bilen, otorite kabul edilen uzmanlar kaleme almıştır. Eserin diğer özgünlüğü ise bugüne kadar yayımlanan Orta Asya ve Azerbaycan konulu

çalışmalarda eksikliği hissedilen ve ele alınmayan bazı konuların öne çıkarılmaya çalışılmasıdır.

Doç. Dr. Fırat Yaldız, “27. Yılında Türkiye’nin Türk Cumhuriyetleri ile İlişkileri: Kurumların Rolü” başlıklı makalesinde Türkiye-Türk Cumhuriyetleri ilişkilerini kurumsal yapılar üzerinden analiz etmiştir. 1990’lardan itibaren kurulan ve giderek işlevi artmakta olan bu kurumları yazar ulusal, ikili, bölgesel ve küresel olarak 4 farklı düzeyde sınıflandırmıştır. Bu bağlamda TİKA, Yunus Emre Vakfı, Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar ve Türkiye Maarif Vakfı gibi Türkiye tarafından kurulan kurumlar ulusal, Türkiye ve Türk Devletleri arasında yapılan ikili anlaşmalarla kurulan eğitim kurumları ise ikili kurumlar olarak nitelendirilmiştir. Bu kuruluşların aynı zamanda Türkiye’nin yurtdışındaki yumuşak gücünü temsil ettiğini söylemek mümkündür. Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri münasebetleri açısından önemli olan Türk Keneşi, TÜRKSOY, TÜRKPA, Uluslararası Türk Akademisi gibi kuruluşlar bölgesel olarak sınıflandırırken, BM, AGİT gibi hem Türkiye’nin hem de bağımsız Türk Devletlerinin üye olduğu kuruluşlar küresel olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca yazar Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri ilişkilerinin tarihsel arka planına da değinmiştir. Bu bölümde Türkiye ile tarihi, kültürel ve soy bağılılığı olan Türk Cumhuriyetleri arasındaki ilişkiler beş dönem üzerinden kısaca analiz edilmiştir.

Kitabın ileriki bölümlerinde bölge uzmanlarının Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan hakkındaki ayrıntılı incelemelerine yer verilmiştir. Çalışmada her devlet kapsam olarak beş altbaşlık altında incelenmiştir. Birinci altbaşlıkta Türk Cumhuriyetlerinin her birinin siyasal sistemi, anayasal düzeni ve devlet yapılanmasında gerçekleştirilen reformlar incelenmiştir. Bununla birlikte her devletin bağımsızlıklarının ilk yıllarında karşılaştıkları temel sorunlar ve uluslararası topluma entegre olmada yaşanan problemler de bu altbaşlıkta analiz edilmiştir. Ulus kimlik inşasında yeni bağımsız devletlerin dil, tarih, eğitim ve kültür politikaları ikinci altbaşlığı oluşturmuştur. Önce Çarlık Rusyanın “ruslaştırma”, sonradan Sovyetler Birliğinin “sovyetleştirme” politikalarına maruz kalan bölge devletlerinin bağımsızlıklarını elde etmesiyle kendi milli kimliklerini tekrar inşa etme sürecinde karşılaştıkları sorunlar ikinci altbaşlığın temel konusu olmuştur. Üçüncü altbaşlık sosyo-demografik dönüşümler ile ilgilidir. Türk Cumhuriyetlerinin gündelik hayatta yaşadıkları dönüşümler ve

demografik değişimlerin incelendiği bu altbaşlıkta ulaşılabilen en güncel veriler üzerinden ülkelerin demografik yapısı, kent-kır nüfusundan, etnik nüfus oranlarına kadar irdelenmiştir. Ardından sosyal politikada yaşanan dönüşüm ve bunun gündelik hayata yansımaları üzerinde durulmuştur. Türk Cumhuriyetlerindeki ekonomik dönüşümün incelendiği dördüncü altbaşlıkta 1991'den günümüze kadar söz konusu ülkelerin ekonomik durumu, dış ticaret hacimleri ve öne çıkan sektörlerindeki son gelişmeler değerlendirilmiştir. Son altbaşlık küresel ve bölgesel ölçekte ülke realitesidir. Bu altbaşlıkta bağımsız Türk Cumhuriyetlerinin dış politikadaki temel unsurları ve jeopolitik özellikleri gibi konular ele alınmıştır. Jeopolitik özelliği ve zengin doğal kaynaklar rezervlerine sahip olan bu topraklar küresel ve bölgesel güçlerin rekabet alanına dönüşmüştür. Bu bağlamda yeni bağımsızlığına kavuşan devletlerin komşu ülkelerle ve büyük güçlerle ilişkileri ve yaşadıkları sorunları irdelenmiştir.

Kitapta her ülkenin ayrı ayrı incelenmesi ve kullanılan kaynakların çeşitliliği çalışmayı niteliği bakımından benzer çalışmalardan farklı kılmaktadır. Yazarların araştırma esnasında birincil kaynaklardan yararlanması ve araştırılan ülkelerin basınlarından verilerin kullanılması eserin önemini daha da artırmaktadır. İngilizce, Rusça ve Türk lehçelerinde kaynakların kullanıldığı bu kitabı hem Türk Dünyası alanında çalışan akademisyenler hem de bölge ile ilgilenenler başvuru kaynağı olarak kullanabileceklerdir. Ayrıca her ülke anlatılırken güncel verilerin çeşitli tablolar ve şekiller yardımıyla sunulması konunun daha kolay anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

Bu kitap genel anlamda bağımsızlıklarına kavuşmasından günümüze kadar Türk Cumhuriyetlerindeki gelişmelere ilgi duyan her kesimden okuyucuya hitap etmektedir ve Türk Dünyası ile ilgilenen akademisyenler için önemli bir referans kaynağıdır. Aynı şekilde bu çalışmanın Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasındaki ilişkileri konu edinen literatüre de önemli katkı sağlayacağı kuşkusuzdur.